

1. Obiekt

BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN” / 3 x 406 mm/

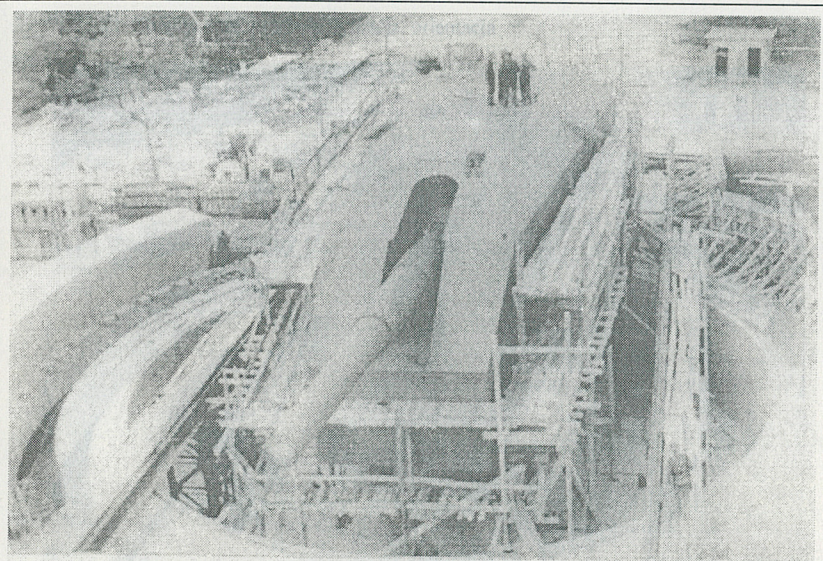
2. Czas powstania

lata 1940-1941

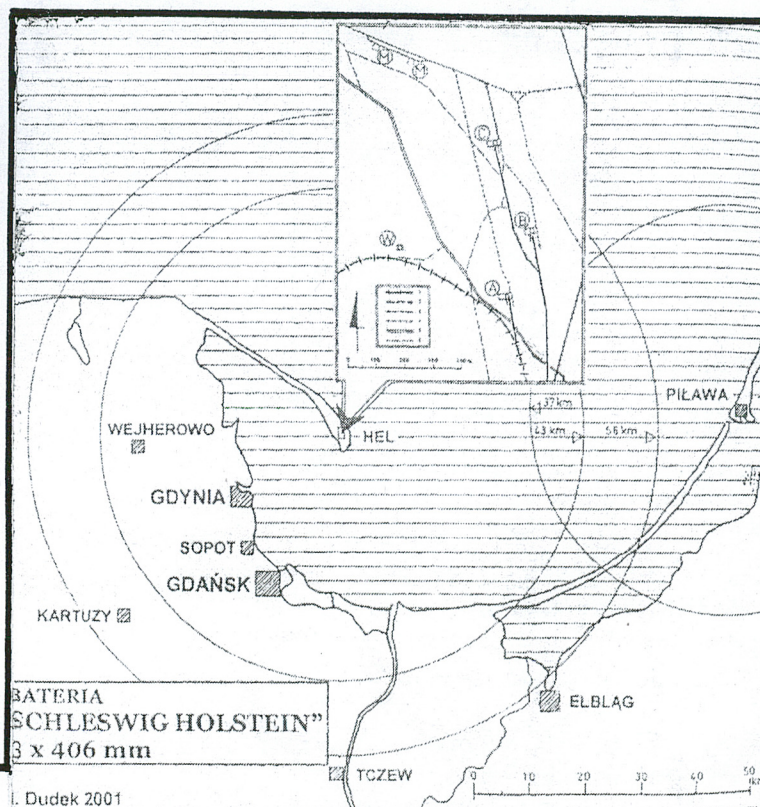
3. Miejscowość

HEL

126/4

Stanowisko baterii „Schleswig Holstein z zamontowaną armatą. 1941 r.

l. Dudek 2001

Mapa rejonu Zatoki Gdańskiej z zaznaczonym zasięgiem ognia i rozmieszczeniem obiektów baterii „Schleswig Holstein”.

A, B, C – stanowiska ogniowe armat

W – wieża kierowania ogniem

M1, M2 – magazyny amunicyjne

===== szosa główna

++++ kolej normalnotorowa

———— zdemontowane tory kolejowe, ob. drogi gruntowe

..... kolej wąskotorowa

----- drogi gruntowe

4. Adres

Hel

(w lesie ok. 1 km na pln. od dworca PKP)

dane geodezyjne patrz poz. 26

5. Przynależność administracyjna

województwo
powiat
gmina

pomorskie
pucki
Hel

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Hell, Hella

7. Przynależność administracyjna przed 1 VI 1975 r.

województwo gdańskie

8. Właściciel

- stan. A,C; magazyny amunic. – Skarb Państwa władający - MON
- stan. B; wieża kier. ogniem – Gmina Hel
- dzierżawca – Stowarzyszenie „Przyjaciele Helu”

9. Użytkownik

- stan.A,C; magazyny amunic. – Marynarka Wojenna
- stan. B; wieża kierowania ogniem - Muzeum Obrony Wybrzeża

10. Rejestr zabytków

Nr A-1693 (d. A-1200) data 15.06.1999 r.

Wrzesień 1939 r. pokazał, że kluczem do panowania nad wodami zatoki Gdańskiej jest posiadanie Półwyspu Helskiego. Niemcy po zajęciu Helu bardzo szybko docenili jego walory obronne, przystępując natychmiast do odbudowy i modernizacji znajdujących się tu polskich umocnień, a w szczególności koncentrując się na stworzeniu tu silnej obrony przeciwlotniczej. Miała ona zapewnić skuteczną ochronę, tworzonej w porcie gdyńskim, największej na Bałtyku bazy Kriegsmarine, a także ochronę Wolnego Miasta Gdańska z jego dobrze rozbudowanym przemysłem stoczniowym. Ponieważ jednak główny teatr działań wojennych przesunął się w tym czasie na zachód, do poł. 1940 r. nie podjęto prawdopodobnie większych prac w tym kierunku, ograniczając się do przywrócenia sprawności bojowej istniejących polskich umocnień. Odremontowano i zmodernizowano baterie im. H. Laskowskiego kal. 152,4 mm; przystąpiono do budowy dwudziałowej baterii kalibru 240 mm.

Jesienią 1940 r., wobec widocznego braku możliwości szybkiego pokonania Wielkiej Brytanii, Hitler nakazał rozpoczęcie przygotowań do operacji „Barbarossa” i ataku na Związek Radziecki. W związku z tym konieczną stała się dalsza rozbudowa baz morskich w rejonie Bałtyku i wzmocnienie systemu ich obrony. Plan zakładał ustawienie najcięższych baterii przy wejściu na Bałtyk w rejonie Skagerraku, na wyspie Bornholm oraz w rejonie Zatoki Gdańskiej, dając możliwość przesunięcia obrony możliwie najdalej na wschód. Ukoronowaniem zbrojenia Helu miało być zbudowanie tutaj, najpotężniejszej do dziś na świecie, stałej baterii najcięższych dział obrony wybrzeża – trzech monstrualnych armat „Adolfkanone” o kalibrze 406 mm i donośności 56 km.

c.d. na załączniku nr 1

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA BATERII

• **Obiekty kubaturowe wchodzące w skład baterii:**

- trzy stanowiska ogniowe armat 406 mm (A,B,C) wraz z naziemnymi schronami typu ciężkiego
- dwa magazyny amunicyjne (M1, M2)
- wieża kierowania ogniem [wieża dalmierza ze stanowiskiem dowodzenia] - (W)
- baraki koszarowe (nieistniejące)

• **Komunikacja:** - torowisko kolei normalnotorowej, łączące stanowiska ogniowe ze stacją kolejową w Helu

- torowisko kolei wąskotorowej, łączącej stanowiska ogniowe z magazynami amunicyjnymi i wieżą kierowania ogniem
- sieć dróg gruntowych, łączących poszczególne obiekty baterii

• **Zakres ostrzału** - pełny zakres 360°

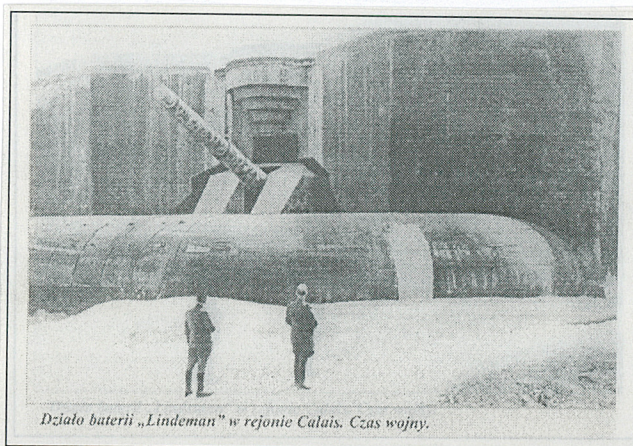
• **Zasięg rażenia** – od 43 do 56 km

• **Zadanie baterii** – Zasadniczym celem baterii „Schleswig Holstein” było zapewnienie ochrony portom Gdańska i Gdyni, poprzez walkę z największymi okrętami do klasy pancerników włącznie, zagrażającymi swym atakiem portom lub osłaniającymi desant. Była to największa bateria na południowym wybrzeżu Bałtyku.

Wraz z bateriami w rejonie Piławy, zapewniała skuteczny ostrzał i zamknięcie całej Zatoki Gdańskiej. W połączeniu z d. polską baterią bojową kal. 152,4 mm (której Niemcy przywrócili sprawność bojową) i kilkoma helskimi bateriami przeciwlotniczymi, przystosowanymi do roli baterii zaporowych, stworzono w obrębie Zatoki Gdańskiej system obrony zdolny również do zwalczania okrętów lżejszych klas.

Ponadto dzięki możliwości prowadzenia ognia w pełnym zakresie 360°, bateria mogła być również wykorzystywana do ostrzału celów na lądzie. Przy swoim zasięgu pokrywała ogniem obszar od jez. Żarnowieckiego, poprzez rejon Kartuz i Tczewa, aż do ujścia Nogatu do Zalewu Wiślanego w okolicach Elbląga.

c.d. na załączniku nr 2

Działo baterii „Lindeman” w rejonie Calais. Czas wojny.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne bateria artylerii nadbrzeżnej	17. Użytkowanie obecne stan. ogn. A, magazyny amunic. – użytk. przez Mar. Woj. stan. ogn. B, wieża - Muzeum Obrony Wybrzeża stan. ogniowe C – obiekt nieużytkowany
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja 2005 r. – rozpoczęcie kompleksowych prac remontowych stanowiska B i wieży kierowania ogniem, mających na celu zaadaptowanie ich do celów turystycznych (oczyszczanie, malowanie pomieszczeń; montaż nowej stolarki okiennej wraz z zrekonstruowanymi okiennicami; montaż zrekonstruowanej stolarki drzwiowej, konserwacja i zabezpieczanie zachowanego wyposażenia wnętrza).		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Obiekty baterii „Schleswig Holstein” wyróżniają się dobrym stanem zachowania, będącym efektem wieloletniego położenia na zamkniętych terenach wojskowych. <ul style="list-style-type: none"> • <u>Stanowisko ogniowe (A) i magazyny amunicyjne (M1, M2)</u> – niedostępne. Użytkowane przez Marynarkę Wojenną. Bryła zachowana, stan dobry. • <u>Stanowisko ogniowe (B)</u> – Po opuszczeniu obiektu przez wojsko w 2000 r. obiekt pozostawał bez dozoru, narażony na płądrowanie i dewastację ze strony poszukiwaczy złomu. Stanowisko wyróżniało się wysokim stopniem zachowania substancji zabytkowej, tak w odniesieniu do bryły i układu przestrzennego jak i wyposażenia wnętrza. Do niedawna istniały tu jeszcze pierwotne okiennice, drzwi pancerne, elementy systemu wentylacyjnego, działające urządzenia do transportu amunicji i oprzyrządowanie bojowe. Znaczna część tego wyposażenia została rozkradziona; część jednak udało się zabezpieczyć dzięki aktywnej działalności helskich miłośników fortyfikacji ze Stowarzyszenia „PRZYJACIELE HELU”. Do dnia dzisiejszego zachowały się: elementy urządzeń wentylacyjnych (w tym rury i beczki filtrów), częściowo tory kolejki amunicyjnej w komorach amunicyjnych, podstawa armaty na betonowym cokole, jedno skrzydło pierwotnych wewnętrznych drzwi pancernych, działające zamknięcia części strzelnic, obudowa i kłapy wewnętrznych śluz wentylacyjnych do wyrównywania ciśnienia. W ciągu ostatnich lat lupem „złomiarzy” padła część wyposażenia maszynowni i potężne zawory w pomieszczeniu filtrów oraz drzwi w pomieszczeniu wartowni; ostatnio również tory w komorze amunicyjnej. Obiekt w bardzo dobrym stanie technicznym. Po remoncie kapitalnym, związanym z adaptacją do celów muzealnych. • <u>Stanowisko ogniowe C</u> – bryła zachowana, lecz wymagająca zabezpieczeń i przeprowadzenia prac remontowo – konserwatorskich. Obiekt niedostępny. • <u>Wieża kierowania ogniem (W)</u> – Obiekt w bardzo dobrym stanie technicznym. Charakteryzuje się dobrze zachowaną bryłą i układem przestrzennym. Niestety tu również, w okresie kiedy podobnie jak stanowisko ogniowe (B) pozostawała bez dozoru, dokonano wielu bezmyślnych dewastacji: pocięto na złom zachowane maszty do rozwieszania sieci maskujących, wykradzono niemal kompletne wyposażenie wentylatorni, zerwano i potłuczono kafele w umywalniach, zniszczono zachowane urządzenia sanitarne. W 1996 r. nieznani sprawcy zdetonowali ładunek wybuchowy na ostatniej kondygnacji wieży, niszcząc strop poniżej i metalową osłonę dalmierza. Zachował się fragment terrakoty w ubikacjach, śluz wentylacyjne z ruchomymi kłapami do wyrównywania ciśnienia, metalowa, masywna kopuła podstawy celownika. 	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Wskazane zabezpieczenie przed dewastacją opuszczonego przez wojsko stanowiska ogniowego C, przeprowadzenie tam remontu kapitalnego i adaptacja dla potrzeb muzeum. Należałoby również dla celów poglądowych udostępnić do zwiedzania przynajmniej jeden z magazynów amunicyjnych.			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

1. „Dziennik działań bojowych Baterii Schleswig Holstein” w zbiorach duńskiego muzeum Museumscenter Hanstholm

22. Biblioteka

1. Marcin Dudek „Schleswig Holstein czyli helskie działa Navarrony”
– seria „Zeszyty Helskie” zeszyt nr 1, Hel 2005 r.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Zamieszczone w opracowaniu fotografie archiwalne pochodzą z ekspozycji Muzeum Wybrzeża w Helu.

24. Uwagi różne

Wszystkie fotografie archiwalne oraz rysunki pochodzą z poz. bibliograficznej 1.
(rysunki – M.Dudek 2001)

25. Opracował

„Zabytki” Biuro Informacji Konserwatorskiej
i Studio Renowacji Zabytków
opracował: arch Jolanta Potylicka
wrzesień 2006

Kartę wykonano ze środków pochodzących z budżetu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku
KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIE

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

poz. 4 – c.d.

- stanowiska ogniowe, magazyny – mapa 3, część działki 28/16, KW [REDACTED]
- wieża kierowania ogniem – mapa 3, część działki 30/20, księga wieczysta [REDACTED]

27. Załączniki

11 wkładek

1. Miejscowość	HEL	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	HEL	BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN”	poz. 12 – c.d.
3. Województwo	pomorskie		

- Dnia 19 października 1940 r. Naczelne Dowództwo Marynarki (OKM) wydało rozkaz budowy w Helu baterii 3 armat kalibru 406 mm. Ta trzydziałowa bateria, wraz z istniejącą już w rejonie Piławy baterią kalibru 280 mm, zapewnić miała skuteczną obronę Zatoki Gdańskiej. Gwarancją tej skuteczności miał być gigantyczny zasięg dział baterii – z założenia równy lub przewyższający uzbrojenie potencjalnych przeciwników. Helskie armaty miały być gwarancją długotrwałego bezpieczeństwa dla okupowanych terenów, skutecznie blokując dostęp od strony morza tak wojskom radzieckim jak i brytyjskim. W styczniu 1941 r. podjęto decyzję o lokalizacji dalszych najcięższych baterii bałtyckich: w Hanstholm (3x381 mm) w Danii, w Kristiansand (3x381 mm) w Norwegii, 2 lub 3-działowej baterii kal. 381 mm na Bornholmie, baterii „Goeben” (3x280 mm) broniącej wejścia do portów Szczecina i Świnoujścia. Wszystkie te baterie, z helską na czele, miały zapewnić Niemcom pełną kontrolę nad żeglugą w pld. części Morza Bałtyckiego. Podobne baterie jak helska powstały jeszcze na Wale Atlantyckim i w Norwegii, jednakże helska bateria wybudowana została jako pierwsza.
- W marcu 1941 r. stan prac przy budowie helskich stanowisk ogniowych był już na tyle zaawansowany, że dwie pierwsze armaty miały być gotowe do strzelań już pod koniec kwietnia. Trzecie stanowisko (A) nie było jeszcze w tym czasie ukończone.
- 15 maja 1941 r. zameldowano o gotowości bojowej dwóch dział baterii (B,C). Bateria weszła do służby jako 2 Bateria 119 Marine Artillerie Abteilung (119.2.M.A.A.) czyli 119 Oddział Artylerii Marynarki i otrzymała nazwę „Schleswig Holstein”, pomimo istnienia w tym czasie okrętu o tej samej nazwie; być może właśnie na cześć walczącego w tym rejonie we wrześniu 1939 r. pancernika. Jej dowódcą został porucznik artylerii Schröder.
- 6 czerwca 1941 r. miały miejsce pierwsze próbne strzelania – dwa działa baterii oddały po dwa próbne wystrzały, które ujawniły pewne usterki techniczne dział.
- 13 czerwca 1941 r. po usunięciu wspomnianych usterek, odbyły się kolejne próbne strzelania pod kierunkiem Urzędu Artylerii Morskiej w Gdyni i w obecności specjalnego wysłannika Dowództwa Kriegsmarine. Obie armaty znajdowały się już wówczas w pełnej gotowości bojowej, choć trwały jeszcze prace przy budowie schronów.
- 19 czerwca 1941 r. bateria, pomimo nieukończenia prac budowlanych i montażowych, rozkazem naczelnego dowództwa, została postawiona w stan „pogotowia wojennego”, co wiązało się ze zbliżającym się terminem ataku na ZSRR. Okres, trwającej rok, służby baterii został bardzo dokładnie (z dokładnością do jednego dnia) udokumentowany w Dzienniku Działań Bojowych Baterii „Schleswig Holstein”. (Dziennik ten, będący w posiadaniu „Museumscenter Hanstholm” w Danii, został w 2005 r. udostępniony Stowarzyszeniu „Przyjaciele Helu”). Przez cały czas swojej służby bateria nie została wykorzystana w żadnej akcji bojowej; systematycznie prowadzone były prace przy maskowaniu obiektów, prowadzono szkolenia obsługi armaty, piechoty i artylerzystów.
- 3 października 1941 r. zakończono montaż trzeciego działu i oddano pierwsze próbne wystrzały, które potwierdziły pełną gotowość bojową działu

Wkładkę założył: ARCH. JOLANTA POTYLICKA 09.2006

(imię, nazwisko, data)

Sukcesy w pierwszej fazie wojny z ZSRR i zablokowanie jesienią 1941 r. okrętów Floty Bałtyckiej w Leningradzie, postawiło pod znakiem zapytania potrzebę istnienia na Bałtyku wszystkich baterii tak dużego kalibru. Już na pocz. sierpnia 1941 r. zapadła decyzja Naczelnego dowództwa (OKM) o przeniesieniu ich na Wał Atlantycki. Zgodnie z tymi planami Bateria „Schleswig Holstein” miała być przeniesiona na miejsce położone w najwęższej części Kanału La Manche, na zachód od Calais.

- W październiku 1941 r. rozpoczęto więc demontaż dział i wyposażenia baterii, zakończony w marcu 1942 r. Nowa bateria na Wale Atlantyckim otrzymała pierwotnie nazwę „Grossdeutschland” (M.A.A.244). Nazwę tę, jeszcze w 1942 r., zmieniono na „Lindemann” na cześć dowódcy pancernika „Bismarck”. Pod tą nazwą weszła do historii jako symbol Wału Atlantyckiego. Od listopada 1942 r. do września 1944 r. działa baterii „Lindemann” ostrzeliwały bojowo cele na Wyspach Brytyjskich. W czasie inwazji aliantów bateria została zdobyta i po zinwentaryzowaniu planowo zniszczona.
 - 29 czerwca 1942 r. z baterii helskiej odkomenerowano do Calais pozostały tu jeszcze personel.
- W rozbitych obiektach na Helu nie zdemontowano całego wyposażenia. Być może planowano ich powtórne uzbrojenie, gdy tylko sytuacja na to pozwoli. Sądząc po ilości połowych stanowisk ogniowych artylerii przeciwlotniczej, znajdujących się w pobliżu stanowisk ogniowych d. baterii, można przypuszczać, że przejściowo mogły one służyć jako miejsca zakwaterowania oddziałów obrony przeciwlotniczej.
- Pod koniec wojny, po zajęciu Gdyni i Gdańska, Hel nabrał znaczenia jako port przeładunkowy i etapowy dla rzesz uciekinierów z Prus Wschodnich. Znaleźli oni tymczasowe schronienie w wygodnych schronach stanowisk ogniowych baterii. Dla zapewnienia żywności ludności, w środkowym schronie zorganizowano prowizoryczną piekarnię. Świadczyć o tym pozostałości dwóch pieców piekarniczych, wymurowane w obwodowym korytarzu do transportu amunicji (jeden z pieców zrekonstruowano).
 - Bezpośrednio po wojnie, w ramach tworzenia systemu obrony wybrzeża, Marynarka Wojenna planowała ustawienie na stanowiskach ogniowych dział ciężkiej artylerii nadbrzeżnej. Projektu tego nie zrealizowano ze względu na brak akceptacji ze strony Rosjan.
 - W latach późniejszych oba skrzydłowe stanowiska ogniowe zostały przebudowane i zaadaptowane do innych celów wojskowych. Na wieży kierowania ogniem przez pewien czas działał punkt obserwacyjny portu wojennego.
 - 15.06.1999 r. bateria „Schleswig Holstein” wraz z innymi obiektami militarnymi Półwyspu Helskiego wpisana została do rejestru zabytków pod numerem rejestru A-1200.
 - W 2000 r., po anulowaniu zapisów prawnych utrzymujących rejon Umocniony „Hel”, stanowisko ogniowe (B) i wieża kierowania ogniem zostały opuszczone przez wojsko i przekazane Gminie Hel, stając się majątkiem cywilnym. Brak dozoru spowodował znaczną dewastację obiektów, a w szczególności ich cennego wyposażenia. Pod zarządem wojskowym pozostały nadal oba stanowiska skrzydłowe i magazyny amunicyjne.
 - 2005 r. – Rada Miasta Helu podjęła uchwałę o przekazaniu tych obiektów w dzierżawę na okres 10 lat Stowarzyszeniu „Przyjaciele Helu”. Rozpoczęto kompleksowe prace remontowe, mające na celu przystosowanie obiektów do celów turystycznych. Prowadzenie prac możliwe było dzięki środkom pozyskanym z: 1. Programu PHARE 2002 Spójność Społeczna i gospodarcza, 2. Projektu zwanego „Pierścieniem Zatoki Gdańskiej”.
 - 1 maja 2006 r. na stanowisku ogniowym „B” i wieży kierowania ogniem zainaugurowało swoją działalność Muzeum Obrony Wybrzeża, które swoje powstanie zawdzięcza ofiarnej pracy członków Stowarzyszenia „Przyjaciele Helu”. W ciągu trzech miesięcy istnienia stało się ono już wielką atrakcją turystyczną Helu, co potwierdza ogromna, stale rosnąca frekwencja. Muzeum stale się rozwija. Część pomieszczeń pieczołowicie jest odtwarzana wg stanu z 1941 r.; część zamieniono na sale wystawowe, w których tworzone są kolejne ekspozycje dot. obrony wybrzeża. Trwają czynności, mające na celu przekazanie muzeum lewoskrzydłowego stanowiska ogniowego „C”.

Jedynie zachowane na świecie działa lądowe tego kalibru można jeszcze oglądać koło Harstad (na płn.- zach. od Narwiku). W 1943 r. Niemcy zainstalowali tam cztery działa o kalibrze 406 mm jako baterię MKB 5/511 „Trondenes”. Wszystkie cztery działa stoją na swoich stanowiskach, sprawne do dziś; jedno z nich udostępnione jest do zwiedzania jako obiekt muzealny.

1. Miejscowość HEL	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN”	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) poz. 13 – c.d. rzut stanowiska ogniowego B („Bruno”)
2. Gmina HEL		
3. Województwo pomorskie		

LOKALIZACJA

Bateria „Schleswig Holstein” zlokalizowana jest w porastającym wydmy lesie sosnowym, w odległości ok. 1 km na płn. od dworca kolejowego w Helu. O wyborze takiej lokalizacji zdecydowała konieczność spełnienia następujących uwarunkowań:

1. odpowiednia dla masywnych kubatur stabilność niespoistego gruntu
2. zapewnienie skutecznego maskowania obiektów
3. odpowiednia odległość od terenów zamieszkałych przez ludzi i głównych dróg
4. możliwość doprowadzenia do każdego ze stanowisk normalnotorowej linii kolejowej do transportu elementów działa i amunicji

Trzy stanowiska ogniowe (A,B,C) rozmieszczone zostały wzdłuż łuku, którego środek stanowiła wieża kierowania ogniem, zlokalizowana ok. 500 m na zachód od stanowisk. Odległości pomiędzy stanowiskami ogniowymi wynosiły kolejno 250 m (stanowiska A/B) i 350 m (stanowiska B/C). W odległości ok. 350 m od lewoskrzydłowego stanowiska ogniowego © wzniesiono 2 magazyny amunicyjne (M1, M2). Każdy z obiektów otoczono płotem z siatki drucianej (obecnie odtwarzanym).

Dla zapewnienia sprawnej komunikacji pomiędzy obiektami połączono je siecią kolei wąskotorowej; w fazie budowy baterii wykorzystywanej do transportu materiałów budowlanych, później amunicji. Nasypy torowiska są do dzisiaj dobrze czytelne. Ponadto do każdego ze stanowisk ogniowych doprowadzono wzdłuż estakady tor kolei normalnotorowej, służącej do transportu ze stacji w Helu najcięższych elementów działa i wieży.

Komunikację kołową i pieszą umożliwiały wytyczona w lesie sieć dróg gruntowych, dobrze zachowana do dnia dzisiejszego.

CHARAKTERYSTYKA OBIEKTÓW

• Stanowiska ogniowe armat (A), (B), (C)

Trzy bliźniacze obiekty rozmieszczone wzdłuż łuku, którego środek stanowiła, znajdująca się 500 m na zachód wieża kierowania ogniem (W). Usytuowane w lesie sosnowym po wsch. stronie obecnej szosy helskiej, w odległości odpowiednio 350 i 250 m od siebie. Nowocześnie wyposażone i doskonale zaprojektowane schrony mieściły w sobie wszystkie elementy bezpiecznego i komfortowego jak na warunki bojowe pobytu załogi. Ich konstrukcja i wyposażenie zapewniały im pełną autonomiczność. Ze względu na wysoki poziom wód gruntowych zaprojektowano je jako budowle naziemne.

powierzchnia = 2300 m^2 $K = 7600 \text{ m}^3$

pow. pomieszczeń części bojowej = 833 m^2

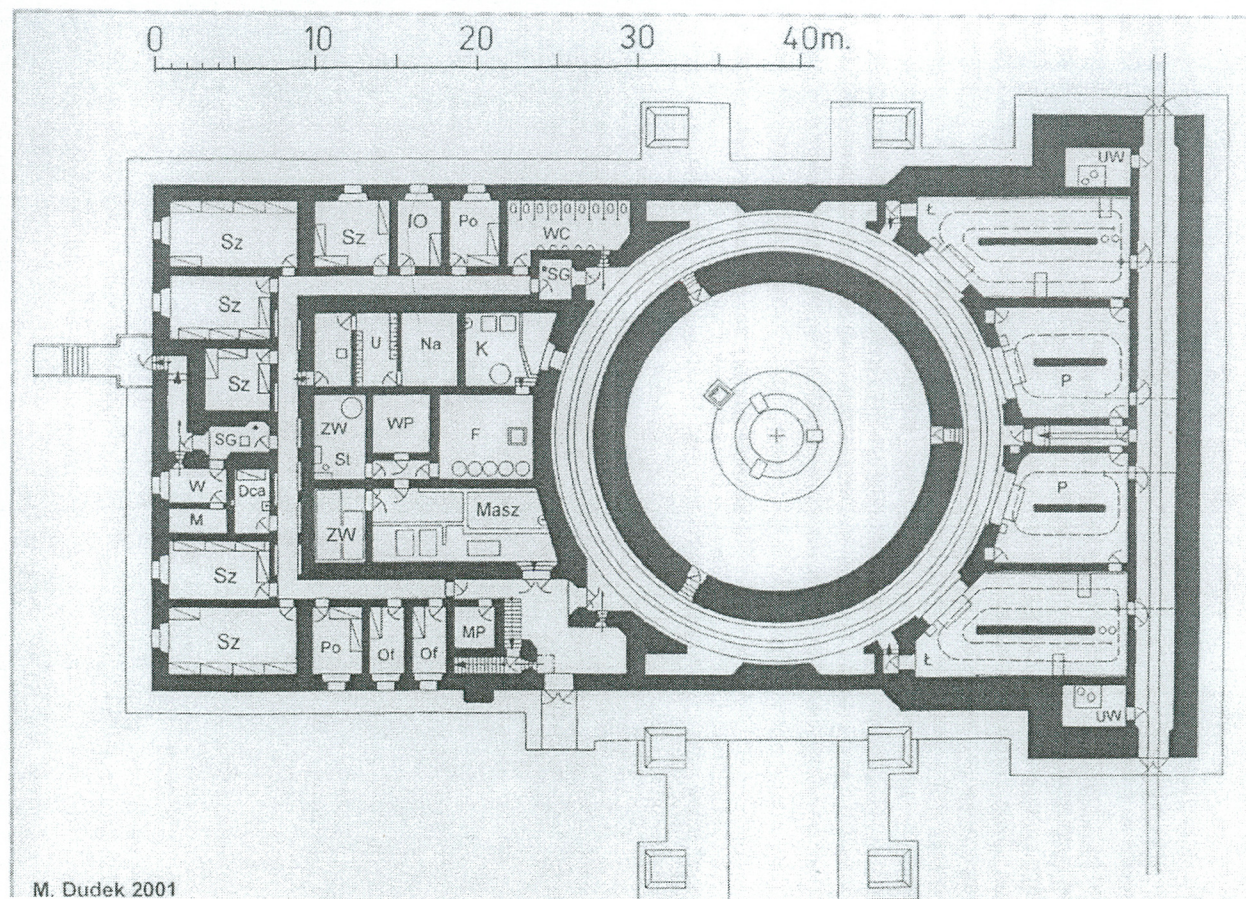
pow. pomieszczeń socjalnych i koszarowych = 358 m^2 lub 210 m^2

Wkładkę założył: ARCH. JOLANTA POTYLICKA 09.2006

(imię, nazwisko, data)

Ściany i stropy o monolitycznej konstrukcji żelbetonowej i zmiennej grubości, zależnej od charakteru pomieszczeń. Najgrubsze na podstawie stanowiska ogniowego i w magazynach amunicyjnych. Schrony posadowione na nadwymiarowej żelbetonowej płycie fundamentowej. Posadzki – w pomieszczeniach bojowych, magazynowych i technicznych wylewka betonowa; w pomieszczeniach koszarowych podłogi z desek (!). Schody wewnętrzne, prowadzące na strop schronu monolityczne, żelbetonowe. Otwory okienne w części koszarowej prostokątne, szklone 2-skrzydłowymi oknami drewnianymi, zaopatrzonymi okiennice, zamykane na wypadek ataku. Okna i okiennice są współczesną rekonstrukcją (2005 r.). Wszystkie otwory drzwiowe zamykane pierwotnie stalowymi drzwiami pancernymi (zachowało się tylko jedno skrzydło drzwi; pozostałe zrekonstruowane na ich podstawie w 2005 r.)

Schrony założone na planie prostokątów o wymiarach 64 x 31/39 m., z wyraźnie zarysowanym podziałem funkcjonalnym na 3 odrębne strefy, połączone komunikacyjnie śluzami. Część centralną rzutu zajmuje, założone na planie koła, stanowisko armaty w wieży pancernej; po jego przeciwnych stronach usytuowano: z jednej strony komory amunicyjne, połączone korytarzem kolejki wąskotorowej, z drugiej strony – część koszarowo – techniczną. Ze względów technologicznych wszystkie części oddzielono szczelinami dylatacyjnymi.

Rzut stanowiska B
(„Bruno”) baterii
„Schleswik Holstein”

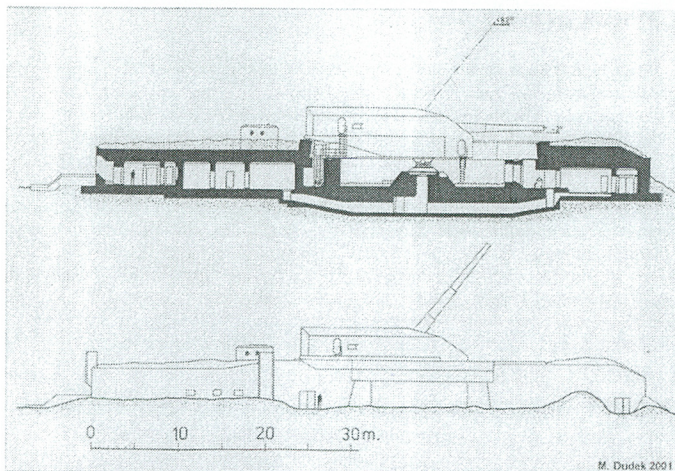
- Of** – oficerowie
- Po** – podoficerowie
- Sz** – szeregowcy
- Dca** – dowódca
- W** – wartownia
- SG** – śluza gazowa
- M** – magazyn
- MP** – magazyn paliwa
- Masz** – maszynownia
- ZW** – zbiorniki wody
- St** – studnia
- WP** – warsztat podręczny
- F** – filtry
- K** – kotłownia
- S** – szatnia
- U** – umywalnia
- Na** – natrysk
- WC** – ubikacja
- IO** – izba opatrunkowa
- P** – pociski
- Ł** – ładunki
- UW** – urządzenia wentylacyjne

1. Miejscowość **HEL**2. Gmina **HEL**3. Województwo **pomorskie**

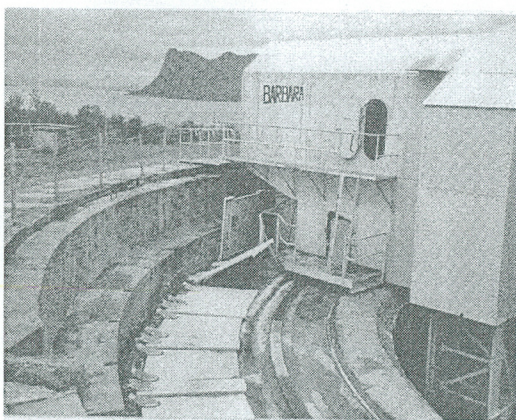
4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ
„SCHLESWIG – HOLSTEIN”**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

**poz. 13 – c.d. / przekrój podłużny stanowiska
ogniowego B / fot. analogicznej armaty w Norwegii**

Przekrój i widok elewacji bocznej z zamontowaną wieżą armaty 406 mm (rekonstrukcja) stanowiska „B” (Bruno) baterii „Schleswig Holstein”.

Tylna część wieży armaty kal. 406 mm. Norwegia.

Działobitnia

Zajmuje powierzchniowo największą część schronu. Założona na planie koła z centralnie usytuowanym masywnym, żelbetonowym cokołem w formie ściętego stożka, stanowiącym oś obrotu wieży pancernej działa i umożliwiającym doprowadzenie do wnętrza wieży przewodów energetycznych, telefonicznych, sprężonego powietrza i wentylacji. Pod ławą stanowiska przebiega tunel, którym rozprowadzono przewody instalacyjne z pomieszczeń technicznych schronu do wieży armaty i komór amunicyjnych.

Stanowisko otacza na obwodzie potężna ława żelbetonowa w formie pierścienia o średnicy wewnętrznej 18,8 m, grubości 2,00 m i wysokości 3,15 m. W jej górną część wbetonowano masywną szynę stalową, pozostawiając widoczną tylko główkę szyny o szerokości 20 cm. Na pierścieniu i szynie opierała się tylna część obrotowej wieży armaty; stąd masywna konstrukcja tych elementów, które podczas strzelania przenosiły na fundament większość siły odrzutu.

Pierścień stanowiska otacza korytarz o szerokości 2,4 m, w którego posadzce zabetonowano 2 koncentryczne tory kolejowe o rozstawie 70 cm (zachowane). Tor wewnętrzny przeznaczony był do przesuwania wózka, służącego do obrotu wieży; tor zewnętrzny – do transportu amunicji z komór amunicyjnych. W korytarzu znajdowały się również windy amunicyjne do transportu pocisków i ładunków z wózków amunicyjnych do wieży działa. Projektowane było przykrycie korytarza żelbetonowymi płytami pancernymi o gr. 5 cm, zabezpieczającymi przed odłamkami i zasypaniem ziemią; w żadnym jednak z obiektów baterii nie zostały one zamontowane.

Wieża armaty 406 mm (zdemontowana wraz z działem w 1941 r.)

Wieża typu BSG model z 1939 r. (*Bettungsschiessgerüst C/39*), zamontowana na stanowiskach baterii była konstrukcją przeznaczoną specjalnie dla artylerii nadbrzeżnej. Jej waga dochodziła do 400 ton; osłonięta była 5 cm pancernem zabezpieczającym przed odłamkami i zasypaniem ziemią. Nie zabezpieczała natomiast przed bezpośrednimi trafieniami ciężkich pocisków. Jej obsługę stanowiło 55 ludzi (przypuszczalnie wraz z załogą komór amunicyjnych).

Wieża posiadała dwie kondygnacje. Poziom dolny (techniczny) przeznaczony był na wyciągi do transportu amunicji na poziom górny - tu znajdował się silnik elektryczny z przekładnią do podnoszenia lufy, pompy hydrauliczne itp. Poziom górny służył do ładowania działa.

Konstrukcyjnie wieża nie była całkowicie gąszczelna. Posiadała jednak wielofunkcyjny, rozbudowany system wentylacyjny, zapewniający dopływ świeżego, oczyszczonego powietrza z pomieszczenia wentylacyjnego w części technicznej schronu i ogrzewanie wieży. Posiadała również niezależny system wentylatorów do usuwania z wnętrza wieży gazów prochowych po wystrzale

Uzbrojenie – armata kalibru 406 mm typu SK C/34 (*Schiffskanone* – model z 1934 r.) – zwana też „Adolf” i będąca przebudowaną wersją armaty okrętowej.

Wyprodukowana w firmie F. Krupp, w prototypie dla podwójnych wież pancerników.

Wybrane parametry armaty:

maksymalny zasięg – 43,100 km (przy użyciu pocisków o masie 1030 kg);

- 56 km (przy użyciu pocisków 600 kg)

maksymalny kąt podniesienia lufy - 52⁰

średnia żywotność lufy – 180-210 pełnych ładunków

szybkostrzelność – 1 strzał / minutę

ciężar pocisku – 600 – 1030 kg

masa armaty – 160 ton

Komory amunicyjne

Ze względów bezpieczeństwa komory amunicyjne zlokalizowano w części przeciwległej do pomieszczeń załogi. Grubość ścian zewnętrznych i stropu tej części obiektu jest większa i wynosi odpowiednio - dla ścian 2,00 m, dla stropu 2,50 m. Komory zostały podzielone na dwa odrębne zespoły przedzielone śluzą, którą obsługa komór wchodziła do wnętrza stanowiska armaty. Każdy zespół składał się z dwóch pomieszczeń – komory ładunków miotających i komory pocisków, mogących pomieścić około 40 pocisków i 40 ładunków każdy. Oddzielne składowanie pocisków i ładunków podyktowane było względami bezpieczeństwa i koniecznością zapewnienia odmiennych warunków składowania. W tym celu przy każdej z komór ładunków usytuowano niewielkie pomieszczenie wentylatorni, w którym znajdowały się wentylatory i wymienniki ciepła, mające zapewnić zamknięty obieg powietrza w komorze ładunków, przy zachowaniu stałej temperatury i niskiej wilgotności powietrza. Gorąca woda do wymienników ciepła i oczyszczone powietrze do wnętrza komór dostarczane było z pomieszczeń technicznych schronu rurami biegnącymi tunelem pod płytą stanowiska armaty.

Wszystkie pomieszczenia części amunicyjnej (komory, wentylatornie, śluza) dostępne były z przelotowego korytarza, biegnącego wzdłuż przedniej ściany obiektu. W korytarzu tym dokonywano przeładunku amunicji dostarczanej z zewnętrznych magazynów M1, M2, ~~M3~~ za pomocą kolejki wąskotorowej.

Pociski i ładunki w komorach składowane były warstwami na podłodze, ułożone na drewnianych kołyskach. Transport z wagonów i w obrębie komór zapewniała podwieszona pod stropem jednoszynowa kolejka (torowisko zachowane) z istniejącym wyciągiem łańcuskowym, z systemem zwrotnic i obrotnic, kierujących amunicję na wyznaczone miejsce. Dodatkowo w komorach ładunków miotających zamontowano wózki robocze, przesuwające się po zawieszonych przy ścianie szynach. Ich powierzchnia dla uniknięcia iskrzenia wyłożona była drewnianymi listwami. W ścianie komór pocisków znajdowały się niewielkie wnęki ściennie zamykane stalowymi drzwiami, służące do przechowywania zapalników.

Transport amunicji z komór do wieży armaty odbywał się przez specjalne prostokątne otwory w ścianie od strony wewnętrznego korytarza, biegnącego wokół stanowiska armaty, zamykane stalowymi zasuwami tworzącymi śluzę (obecnie zamontowano tu metalowe okiennice wewnętrzne).

Część koszarowo - techniczna

Tworzy wydzielony zespół pomieszczeń, usytuowany w tylnej części schronu, po zach. stronie stanowiska armaty. Ściany i stropy o mniejszej grubości niż w pozostałych częściach schronu – grubość ścian wynosi 1,00 m, stropów – 1,50 m.

Do wnętrza prowadzi 5 wejść, z których dwa posiadają śluzy gazowe (zainstalowano w nich prysznice, gdyż śluzy te pełniły zarazem rolę pomieszczeń odkażających). Wszystkie wejścia, za wyjątkiem wejścia technicznego otwieranego tylko wyjątkowo dla transportu większych elementów, bronione były dobrze zachowanymi strzelnicami broni ręcznej, zaopatrzonymi w pancerne zasuwę grubości 4 cm. W stropie schronu znajdował się ponadto otwór, zamykany poziomą, dwuskrzydłową kratą, umożliwiającą wejście na strop obiektu, który to strop służył jednocześnie jako platforma robocza do czyszczenia lufy.

c.d. na załączniku nr 4

1. Miejscowość HEL	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN”	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) poz. 13 – c.d. spis fotografii
2. Gmina HEL		
3. Województwo pomorskie		

W rzucie części koszarowo – technicznej wyraźnie wyodrębnia się usytuowany centralnie, założony na planie zbliżonym do kwadratu, blok techniczno – socjalny i usytuowaną obwodowo część koszarowa. Obie części dostępne z dzielącego je wewnętrznego korytarza, opasującego blok techniczno-socjalny. Zlokalizowano tu: maszynownię, zbiorniki wody, pomieszczenie zaopatrzenia w wodę ze studnią i zespołem zbiorników ciśnieniowych oraz pomp, warsztat pod ręczny, pomieszczenie urządzeń filtro-wentylacyjnych i kotłownię c.o. z 2 piecami i boksem na koks. Z kotłownią sąsiaduje zespół pomieszczeń sanitarnych z łaźnią, umywalnią i szatnią, pełniący jednocześnie rolę suszarni, ogrzewanej przez ścianę kotłowni. Pomieszczenia załogi umieszczono wzdłuż ścian zewnętrznych. Są to niewielkie pomieszczenia; większość z nich posiada otwory okienne, zamykane stalowymi okiennicami (zrekonstruowane). Rozwiązanie to wyróżnia helskie obiekty spośród innych podobnych obiektów bojowych, gdzie nigdy, ani wcześniej ani później w obiektach Wału Atlantyckiego, nie było ono zastosowane. Miało to polepszać warunki bytowe i morale załogi w czasie braku bezpośredniego zagrożenia atakiem. Temu celowi służyły też drewniane podłogi w izbach koszarowych (odtworzone) i płyty izolacyjne na ścianach, zawieszane na wysokości prycz.

Załogę schronu stanowiło 88 ludzi (30 oficerów, 13 podoficerów, 72 szeregowców) i dla tylu osób przewidziano metalowe, składane prycze zawieszone na ścianach po 3 jedna nad drugą. Wyjątek stanowiły pomieszczenia oficerów i ambulatorium, gdzie zamontowano po 1 pryczę. W pomieszczeniu dowódcy znajdowała się wnęka na dokumenty zamykana metalowymi drzwiami i umywalka naścienna. Do przechowywania broni ręcznej załogi służyły szerokie wnęki w ścianach korytarza. Na płn. krańcu korytarza znajdowało się duże pomieszczenie w.c. z imponującą jak na warunki polowe ilością kabin (9) i z 5 pisuarami. W sanitariatach na ścianie widoczne jeszcze ślady pisuarów i wyloty rur kanalizacyjnych.

Na przeciwnym krańcu korytarza, przy schodach prowadzących do wyjścia na strop, wydzielono oddzielne pomieszczenie zbiorników paliwa, zaopatrzone w system gaśniczy oparty na CO₂ zmagazynowanym w stalowej butli, uruchamiany z korytarza za pomocą stalowej linki (elementy systemu zachowane).

Każde ze stanowisk wyposażone było w pełni autonomiczne instalacje: elektryczną (zasilaną własnymi agregatami prądowórczymi), wentylacyjną (zapewniającą stały dopływ świeżego powietrza do wszystkich pomieszczeń przy zachowaniu ich pełnej gazoszczelności), niezależny system wentylacyjny umożliwiający usuwanie z pomieszczeń gazów po wystrzale, instalację przeciwpożarową opartą na CO₂, wodociągową (z własną wewnętrzną studnią głębinową i urządzeniami do oczyszczania wody), kanalizacyjną (ślady szamb czytelne są w terenie w sąsiedztwie schronów), telefoniczną i c.o. (z własnej kotłowni z dwoma piecami węglowymi, dostarczającymi ciepło do ogrzewania pomieszczeń i ciepło do wymienników w pomieszczeniach urządzeń wentylacyjnych).

Estakada zewnętrzna

Odrębną, pomocniczą część każdego ze stanowisk ogniowych stanowi żelbetonowa estakada zewnętrzna, służąca do montażu i demontażu wieży armaty oraz wymiany lufy. Między filarami estakady poprowadzono torowisko normalnotorowej linii kolejowej (nieistniejące), połączonej ze stacją kolejową w Helu. Do przeładunku i ustawiania elementów na stanowisku służyły dwa dźwigi bramowe o udźwigu 100 ton każdy, poruszające się po szynach ułożonych na filarach estakady. Po zamontowaniu działa, uzupełniano mur od strony estakady, zamykając monolitycznie obiekt. Na stanowisku A muru tego nie ukończono.

Maskowanie obiektu

Maskowanie stanowisk polegało na obsypaniu części frontowej schronu ziemią na kształt płaskiego pagórka. Pozostałe ściany, zwłaszcza części koszarowej maskowano za pomocą malowania i siatek maskujących rozpiętych pomiędzy krawędzią stropu i ziemią. Do ich mocowania służyły specjalne haki widoczne na stropie obiektu. Do zamaskowania wieży armaty miał służyć specjalny parasol maskujący o średnicy 25 m, zakrywający od góry całe stanowisko i obracający się wraz z wieżą. Zamierzenia tego nie zrealizowano.

- fot. 1 – stanowisko ogniowe A (elewacja południowa, widoczna nieukończona ściana osłaniająca stanowisko armaty)
- fot. 2 – stanowisko ogniowe C (elewacja zachodnia)
- fot. 3 – stanowisko ogniowe C (zachowane zewnętrzne okiennice pancerne)

fot. 4-33 – stanowisko ogniowe B

- fot. 4 – widok od strony części koszarowej – elewacje zach. i płd.
- fot. 5 – widok od strony części koszarowej - elewacja zach.
- fot. 6 -elewacja płd. – po lewej widoczne główne wejście do obiektu; niższy mur w części środkowej fotografii kryje podstawę stanowiska ogniowego armaty; w głębi magazyny amunicyjne
- fot. 7 – elewacja zach. – wyprowadzenie kanałów wentylacyjnych
- fot. 8 – elewacja płn. - brama wjazdowa do korytarza amunicyjnego
- fot. 9,10 - stanowisko ogniowe armaty. W części centralnej masywny, żelbetonowy cokół w formie ściętego stożka, stanowiący oś obrotu wieży pancernej działa i doprowadzenie do wnętrza wieży instalacji. Na obwodzie potężna ława żelbetonowa w formie pierścienia z wbetonowaną szyną stalową, na której opierała się obrotowa, tylna część armaty
- fot. 11 – zewnętrzny korytarz otaczający pierścień z fot.9 z zabetonowanymi koncentrycznie w posadzce dwoma torami kolejowymi. W ścianie widoczne otwory komór amunicyjnych.
- fot. 12 – otwór komory amunicyjnej – widok od strony wnętrza
- fot. 13 – fotografia archiwalna na ekspozycji MOW „ Wózek na szynach do transportu amunicji z okien komór amunicyjnych do dźwigu amunicyjnego, będącego częścią armaty
- fot. 14 – wnętrze komory ładunków miotających z zachowanym torowiskiem podwieszanej pod stropem kolejki do transportu pocisków z wagonów i w obrębie komór. Po prawej widoczny zachowany wózek szynowy do transportu amunicji, poruszający się po zawieszonych przy ścianie szynach
- fot. 15 – wózek z fot. 14
- fot. 16– korytarz części koszarowo – technicznej z widocznymi szerokimi, prostokątnymi wnękami do przechowywania broni ręcznej załogi
- fot. 17– jedno z wejść do obiektu; w głębi widoczny otwór strzelnicy wartowniczej
- fot. 18– jedna ze strzelnic broni ręcznej (z fot. 17) z zachowaną pancerną zasuwą
- fot. 19 – zasuw strzelnicy z fot. 18. Widok od strony wartowni.
- fot. 20 – jedna z dwóch śluz gazowych przed wejściem do części koszarowo – technicznej
- fot. 21 – zachowane skrzydło wewnętrznych drzwi pancernych
- fot. 22 – zrekonstruowane pomieszczenie oficerów
- fot. 23 - Na ścianie widoczne ślady po pisuarach i zachowane haki montażowe
- fot. 24 - żelbetonowe schody prowadzące do zamkniętego poziomą kratą otworu w stropie, umożliwiającego wejście na strop, który służył jako platforma robocza do czyszczenia lufy działa
- fot. 25,26,27 – zachowane śluzy z ruchomą, samoczynnie otwierającą się klapą, służące do wyrównywania ciśnienia w czasie walki i usuwania gazów po wybuchach
- fot. 28 – zachowane zbiorniki wody
- fot. 29 – zachowane urządzenia filtro-wentylacyjne
- fot. 30 – zachowany kocioł i elementy instalacji w kotłowni
- fot. 31,32 – żelbetonowa estakada zewnętrzna, na której poprowadzone było torowisko dźwigów bramowych, służących do montażu i demontażu wieży armaty i wymiany lufy
- fot. 33 – fotografia archiwalna na ekspozycji MOW – „ Suwnica do montażu działa i wymiany lufy, jeżdżąca po betonowej rampie”

1. Miejscowość HEL	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN”	6. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) fotografie
2. Gmina Hel		
3. Powiat pucki		
4. Województwo pomorskie		

FOT. 1

FOT. 2

FOT. 3

Wkładkę założył: **ARCH. JOLANTA POTYUCKA** **09.2006**
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów

FOT. 4

FOT. 6

FOT. 5

FOT. 7

FOT. 8

1. Miejscowość	HEL	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Hel	BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN”	fotografie
3. Powiat	pucki		
4. Województwo	pomorskie		

FOT. 9

FOT. 10

FOT. 11

Wkładkę założył: ARCH. JOLANTA POTYLICKA 09. 2006
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów

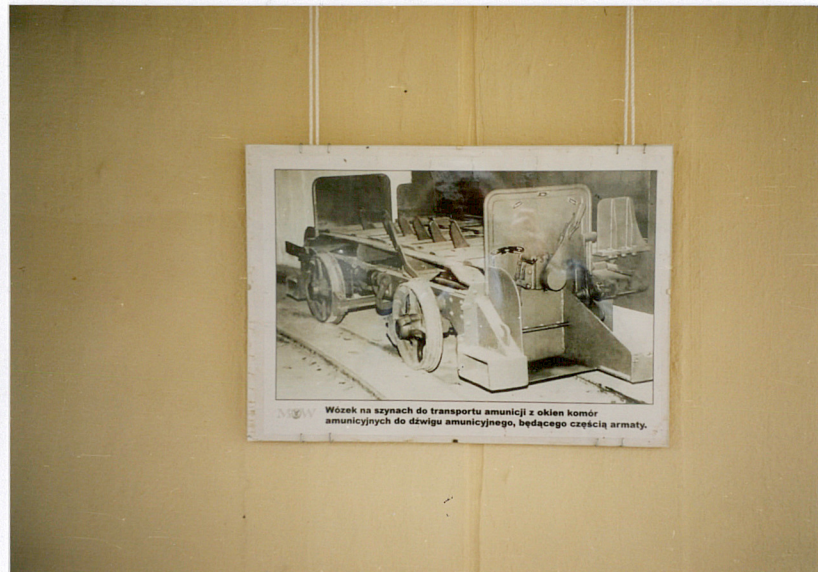
FOT. 12

FOT. 14

FOT. 15

FOT. 13

FOT. 17

1. Miejscowość HEL	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN”	6. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) fotografie
2. Gmina Hel		
3. Powiat pucki		
4. Województwo pomorskie		

FOT.16

FOT.20

FOT.18

FOT.19

Wkładkę założył: **ARCH. JOHANA POTYLICHA** **09. 2006**
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów

FOT. 21

FOT. 22

FOT. 23

FOT. 25

FOT. 26

1. Miejscowość HEL	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ „SCHLESWIG – HOLSTEIN”	6. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) fotografie
2. Gmina Hel		
3. Powiat pucki		
4. Województwo pomorskie		

FOT. 27

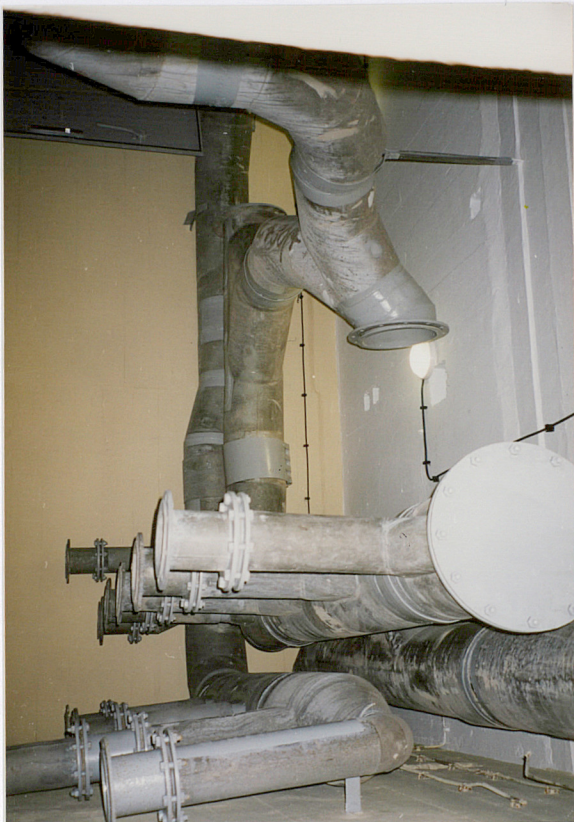
FOT. 24

FOT. 28

Wkładkę założył: ARCH. JOŁANTA POTYLICHA 09.2006
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów

FOT. 29

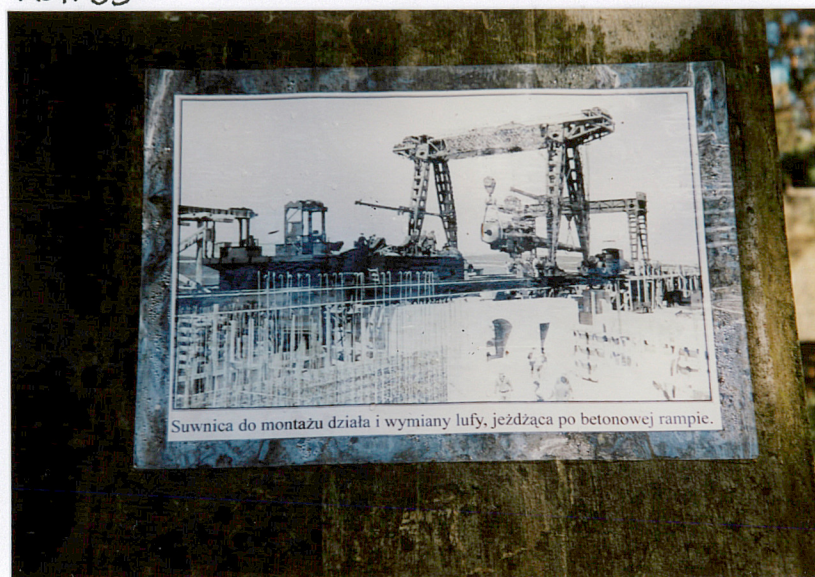

FOT. 30

FOT. 31

FOT. 33

FOT. 32

1. Miejscowość	HEL	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	HEL	BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ	poz. 13 – c.d. (wieża kierowania ogniem)
3. Województwo	pomorskie	„SCHLESWIG – HOLSTEIN”	

- **Wieża kierowania ogniem (W)**

Wieża usytuowana w lesie, w odległości ok. 500 m na zachód od stanowisk ogniowych, po przeciwnej stronie szosy helskiej. Mieściło się w niej centralne stanowisko dowodzenia wszystkich trzech stanowisk ogniowych baterii. Zaopatrzona była we wszystkie nowoczesne urządzenia i systemy potrzebne do kierowania ogniem oraz niezbędne do bezpiecznego zakwaterowania załogi. Takie wyposażenie zapewniało jej pełną autonomiczność.

Jest to wolnostojąca budowla naziemna o monolitycznej konstrukcji żelbetonowej. Posadowiona na szerokiej, nadwymiarowej płycie fundamentowej, pod którą prawdopodobnie (?) wykonano dodatkowo fundament skrzyniowy. Miało to zapewnić stabilność wieży na niespoistym, piaszczystym gruncie i precyzyjne wypoziomowanie urządzeń pomiarowych. Takie rozwiązanie zwiększało również stabilność obiektu w przypadku upadku pocisków bezpośrednio przy fundamencie wieży. Grubość żelbetonowych ścian zewnętrznych jest zmienna - od 1 m na trzech dolnych kondygnacjach; wyżej malejąca stopniowo do 0,6 m. Stropy żelbetonowe, monolityczne, o zmiennej grubości – najbardziej masywne na I i II-gą kondygnację. Schody monolityczne, żelbetonowe – na poziomie trzech dolnych kondygnacji 1- i 2-biegowe; wyżej zabiegowe, poprowadzone po obwodzie trzonu wieży; na krawędziach stopni zachowane metalowe listwy antypoślizgowe. Otwory okienne prostokątne, okna drewniane, zaopatrzone w podwójne stalowe okiennice zewnętrzne i wewnętrzne. Okna i okiennice zrekonstruowane. Drzwi pancerne, 1-skrzydłowe (rekonstrukcja).

Wieża posiada 9 kondygnacji i wysokość 25 m; swym kształtem przypomina latarnię morską. Dwie dolne kondygnacje tworzą szerszą, masywną prostopadłościenną podbudowę, na której wspiera się trzecia kondygnacja, będąca połączeniem prostopadłościenną i formy cylindrycznej, stanowiącej podstawę wysokiego 6-kondygnacyjnego, lekko zbieżnego cylindra. Ostatnia kondygnacja tworzy rodzaj masywnej, żelbetonowej kopuły o ściętym wierzchołku, na której pierwotnie umieszczona była wieża dalmierza (obecnie nie istnieje; w 2005 r. przed udostępnieniem wieży zwiedzającym, zamontowano tu wieloboczny świetlik, imitujący poglądowo pancerz dalmierza). We frontowej, znacznie wzmocnionej konstrukcyjnie części tej kondygnacji, niewielkie pomieszczenie na planie koła, przykryte zachowaną masywną stalową kopułą, nad którą znajdował się główny celownik, dostarczający współrzędne katowe celu.

Dwie dolne kondygnacje założone na planie kwadratu, wielotraktowe; kondygnacja III-cia, przejściowa, stanowi połączenie planu kwadratu z kołem, układ wnętrza wielotraktowy: cylindryczny trzon wieży (kondygnacje od III-IX) założony na planie koła; opasują go 1-biegowe, zabiegowe schody klatki schodowej; na każdej z kondygnacji (od IV-IX-tej) z podestów schodów wejście bezpośrednio do jednoprzestrzennych pomieszczeń.

Poszczególne kondygnacje pełniły następujące funkcje:

I - poziom techniczny – mieścił maszynownię z dwoma agregatami prądotwórczymi, pomieszczenie urządzeń wentylacyjnych i przeciwgazowych, studnię ze zbiornikami wody, warsztat podręczny, kotłownię centralnego ogrzewania, izbę opatrunkową oraz pomieszczenie załogi.

II – poziom dowodzenia – mieścił duże pomieszczenie kierowania ogniem z usytuowanym centralnie stołem plastycznym, obrazującym sytuację taktyczną w zasięgu baterii oraz przylegające do niego pomieszczenie dowódcy (z wnęką na dokumenty), pomieszczenie oficera dyżurnego, centralę telefoniczną i artyleryjską oraz przypuszczalnie radiostację do łączności z samolotami obserwacyjnymi.

III – poziom socjalny – mieścił 2 pokoje wypoczynkowe oficerów i sanitariaty załogi (wc, umywalnie i prysznice) Zachowały się fragmenty posadzki z terrakoty i wyloty rur kanalizacyjnych. Oddzielne wc i umywalnia dla oficerów, znajdowały się na półpiętrze.

IV,V,VI – poziomy koszarowe – na każdej kondygnacji po jednym pomieszczeniu koszarowym dla załogi z pryzkami dla 30 szeregowych i podoficerów.

Wkładkę założył: ARCH. JOLANTA POTYLUCHA 09. 2006

(imie, nazwisko, data)

VII – pomieszczenie pogotowia i wartownia – pomieszczenie dla dwóch zespołów (razem 10 prycz).

VIII – pomieszczenie dyżurne obserwatorów i dalmierzystów

IX – pomieszczenie kierowania ogniem z pancerną kopułą obserwacyjną, dalocelownikiem i aparaturą.

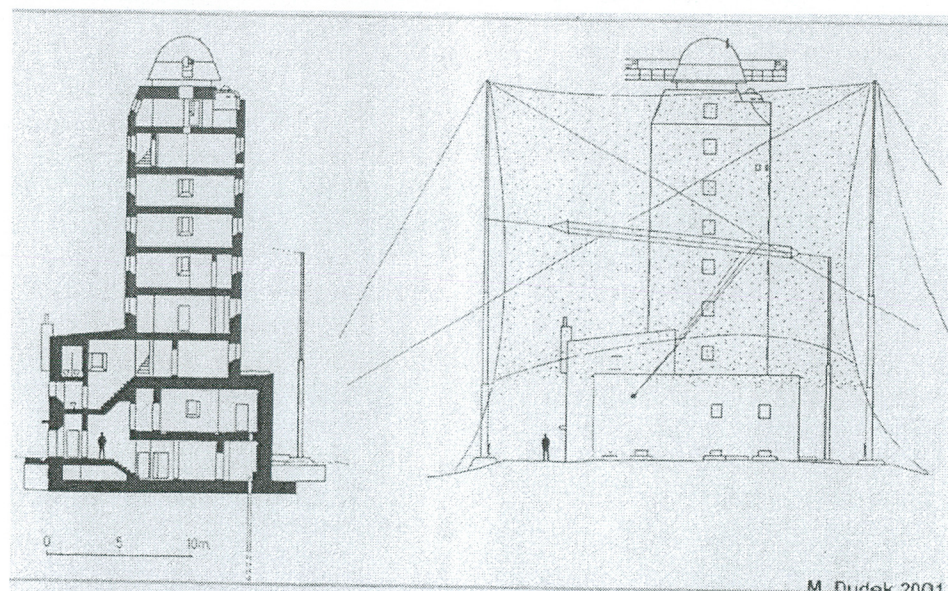
X – na stropie kopuły pancernej umieszczona była wieża z dalmierzem o bazie 10,5 m, osłonięta lekkim pancerzem przed odłamkami i pociskami karabinowymi. Do wnętrza dalmierza załoga wchodziła przez otwór w osi wieży. Przy wysokości bezwzględnej 35 m, przy dobrej widoczności, dalmierz zapewniał obserwację celów na odległość do 50 km.

Wieża była budowlą w pełni hermetyczną. W razie potrzeby istniejące otwory okienne zasłanianie były stalowymi okiennicami; dopływ powietrza zapewniał system wentylacyjny z filtrami przeciwichemicznymi.

Posiadała instalacje centralnego ogrzewania (wodnego), wodociagową i kanalizacyjną, wentylacyjną naturalną i wymuszoną, elektryczną zasilaną z własnych agregatów prądotwórczych, radiową i telefoniczną. Pomieszczenia wyposażono w metalowe śluzy z ruchomą klapą, umożliwiające w czasie walki wyrównywanie ciśnienia i usuwanie gazów po wystrzałach (zachowane).

Maskowanie – obiekt pierwotnie doskonale zamaskowany. Usytuowany na płaskim terenie, wśród gęstego sosnowego lasu, skutecznie maskującego podstawę wieży – zarówno od strony morza jak i od lądu. Górna część wieży maskowana była przez kurtynę z sieci maskujących, rozpiętą na dwóch stalowych masztach o wysokości 25 m., które powodowały rozmycie jej sylwetki na tle horyzontu i utrudnienie namiaru. Dla zamaskowania dolnych kondygnacji wieży zastosowano ponadto sieci maskujące, rozwieszone pomiędzy stropem II-giej i III-ciej kondygnacji a ziemią. Dodatkowo zastosowano tu „farbomaskowanie”, pokrywając wszystkie powierzchnie zewnętrzne wieży farbą w kolorze żółto – brązowym. Z elementów służących do maskowania zachowały się tylko stalowe haki na koronie kopuły wieży i betonowy fundament jednego z masztów.

Instalacje – analogiczne jak w stanowiskach ogniowych.

Przekrój i widok elewacji bocznej wieży kierowania ogniem baterii "Schleswig Holstein" wraz z próbą rekonstrukcji systemu maskowania i elementów wyposażenia.

fot. 34 – elewacja pld. wieży (widok od strony drogi dojazdowej do obiektu; po lewej widoczne wejście do wieży)

fot. 35 – elewacja wsch. wieży

fot. 36 – trzon wieży

fot. 37 – zwieńczenie wieży w formie żelbetonowej kopuły, na której pierwotnie umieszczony był dalmierz

fot. 38 - żelbetonowe schody w cylindrycznym korpusie wieży

fot. 39 – pomieszczenie koszarowe (poziomy 4,5,6). Widoczne metalowe słupy do podwieszania pryczy

fot. 40 – zrekonstruowane podwójne okiennice okien wieży

fot. 41 – pomieszczenie kierowania ogniem (poziom 9). Na stropie tego pomieszczenia umieszczona była wieża dalmierza, osłonięta lekkim pancerzem przed odłamkami i pociskami karabinowymi. Widoczne na fotografii prowizoryczne drewniane schody (współczesne), prowadzą do otworu, przez który załoga wchodziła do wnętrza dalmierza. Obecnie w miejscu zniszczonej w 1996 r. osłony dalmierza znajduje się współczesny świetlik.

W głębi na fotografii widoczny aneks na planie koła, przykryty pancerną kopułą obserwacyjną, na której zamontowany był główny celownik baterii.

fot. 42 – pancerna kopuła z fot. 41. W jej górnej części widoczny otwór, w którym zamontowany był główny celownik baterii.

fot. 43 – tabliczka znamionowa kopuły z fot.42

1. Miejscowość **HEL**2. Gmina **HEL**3. Województwo **pomorskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ
„SCHLESWIG – HOLSTEIN”**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

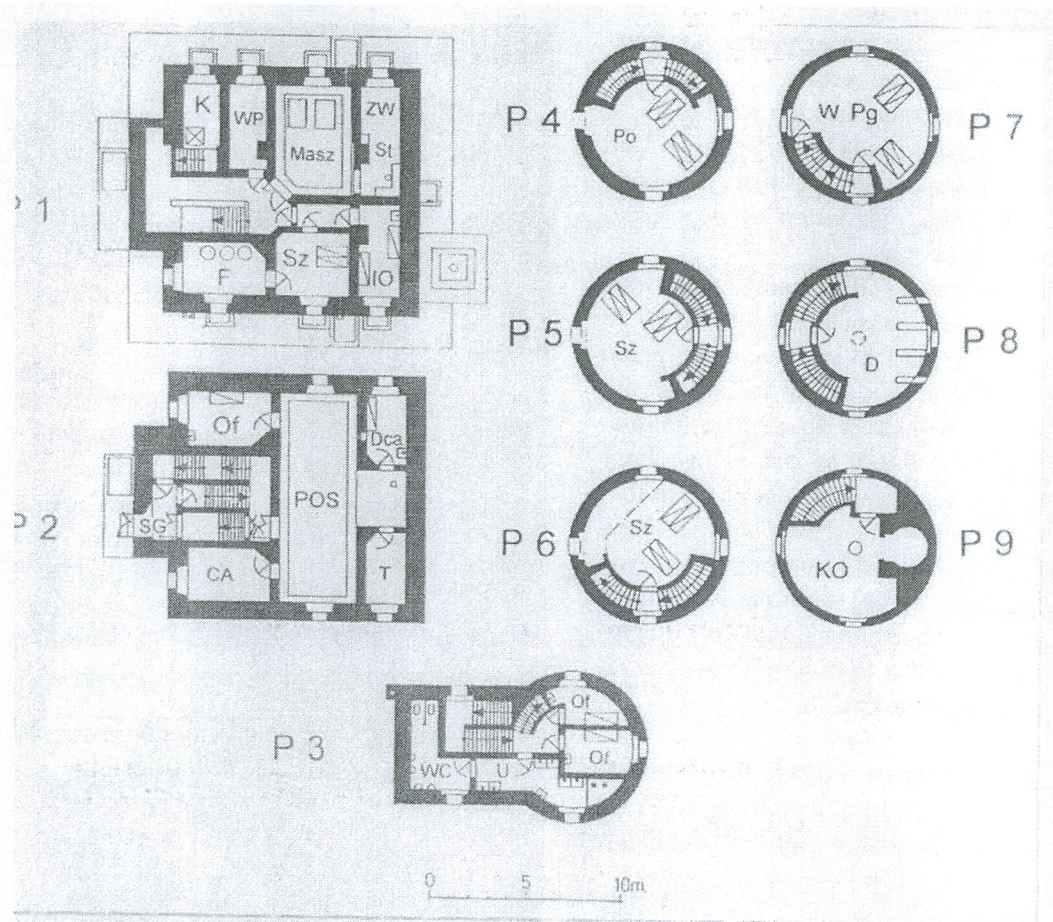
poz. 13 – c.d.

wieża kierowania ogniem - rzuty i fotografie

Opis przeznaczenia pomieszczeń:

Of – oficerowie
 Po – podoficerowie
 Sz – szeregowcy
 Dca – dowódca
 W – wartownia
 Masz – maszynownia
 St – studnia
 F – filtry
 K – kotłownia c.o.
 U – umywalnia
 WC – ubikacja

IO – izba opatrunkowa
 POS – pomieszczenie oceny sytuacji
 T – centrala telefoniczna
 CA – centrala artyleryjska
 Pg – pomieszczenie pogotowia
 D – pomieszczenie dyżurne
 obserwatorów i dalmistrzów
 KO – pomieszczenie kierowania
 ogniem
 SG – śluza gazowa

Plany poszczególnych kondygnacji wieży kierowania ogniem baterii "Schleswig Holstein".

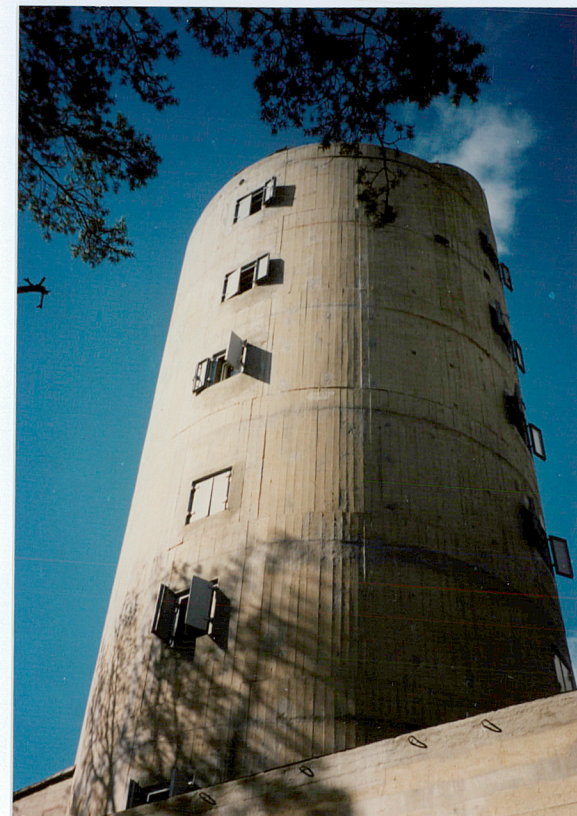
FOT. 37

FOT. 34

FOT. 35

FOT. 36

FOT. 38

FOT. 39

1. Miejscowość **HEL**

2. Gmina **HEL**

3. Województwo **pomorskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**BATERIA ARTYLERII NADBRZEŻNEJ
„SCHLESWIG – HOLSTEIN”**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
wieża kierowania ogniem - fotografie
poz. 13 – c.d.

FOT. 40

FOT. 41

FOT. 42

FOT. 43

Wkładkę założył: **ARCH. JOLANTA POTYLICKA 09.2006**

(imię, nazwisko, data)

- **Magazyny amunicyjne (M1), (M2)**

Zapas amunicji przechowywany był w dwóch bliźniaczych magazynach amunicyjnych, usytuowanych w lesie sosnowym w odległości ok. 350 m na pñ.- zach. od lewoskrzydłowego stanowiska ogniowego C. Ze względu na wysoki poziom wód gruntowych zaprojektowane zostały one jako budowle naziemne.

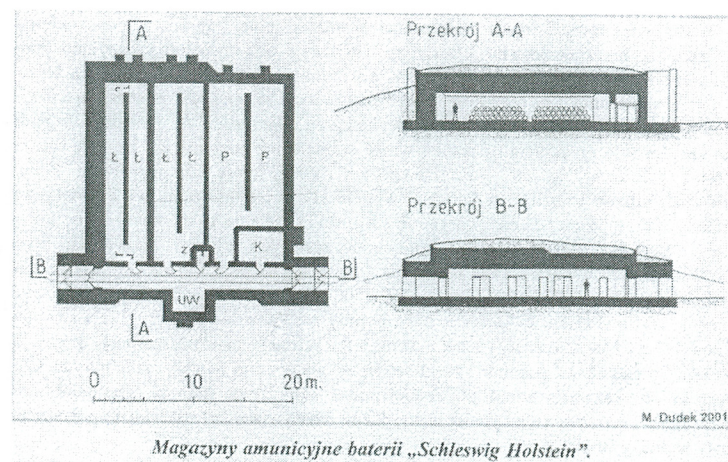
Są to wolnostojące budowle naziemne o monolitycznej konstrukcji żelbetonowej. 1-kondygnacyjne, pierwotnie osłonięte nasypami ziemnymi w formie płaskich pagórków. Ściany i stropy o zmiennej grubości uzależnionej od charakteru pomieszczeń. Najgrubsze w komorach ładunków miotających o grubości 2,00 m; w komorach pocisków i korytarzu komunikacyjnym grubość ścian wynosi 1,00 m, stropów 1,50 m. Posadzki – wylewka betonowa. Magazyny pozbawione otworów okiennych. Drzwi stalowe, pancerne.

Magazyny założone na planie kwadratu, z usytuowanym wzdłuż boku frontowego (północnego) szerokim, przelotowym korytarzem, kryjącym torowisko a zarazem stację przeładunkową wąskotorowej kolejki amunicyjnej, dowożącej amunicje do stanowisk ogniowych. Oba wyloty korytarza zamknięte były podwójnymi wrotami pancernymi, tworzącymi służę. W korytarzu dokonywano przeładunku amunicji za pomocą podwieszonych pod stropem wyciągów, analogicznych jak w komorach amunicyjnych stanowisk ogniowych. W niszy korytarza, centralnie umieszczono urządzenia wentylacyjne. Każdy z magazynów posiadał dwie bliźniacze komory przeznaczone do przechowywania ładunków miotających, oddzielne dla każdego rodzaju ładunków i jedną komorę dla pocisków. Zapalniki przechowywano w odrębnym, niewielkim pomieszczeniu, usytuowanym pomiędzy komorami ładunków i pocisków. Dla zapewnienia odpowiednich warunków do przechowywania ładunków prochowych, (stała temperatura i niska wilgotność powietrza), wydzielono w obiektach samodzielne kotłownie.

Wszystkie pomieszczenia (magazyny ładunków i pocisków, magazyn zapalników i kotłownia) dostępne były bezpośrednio z korytarza komunikacyjnego; otwory drzwiowe zamykały stalowe drzwi pancerne.

Pojemność każdego z magazynów szacuje się na 120 pocisków i kompletów ładunków, co stanowiło połowę zapasu amunicji dla całej baterii.

Stopień zachowania elementów wyposażenia obiektu trudny do ustalenia ze względu na ograniczoną dostępność obiektu (obiekt wojskowy).

Magazyny amunicyjne baterii „Schleswig Holstein”.

fot. 44 – jeden z magazynów amunicyjnych (elewacje pñ. i wsch.). Widoczny wlot torowiska do przelotowego korytarza amunicyjnego magazynu.

- **Baraki koszarowe (B)**

Baraki koszarowe usytuowane były po pñ. stronie obecnej szosy helskiej, pomiędzy torem kolejowym a nieczynną wartownią nr 2 Komendy Garnizonu Hel. Zachowały się tylko ich fundamenty.